

Sadova M. A., Sokolovskiy R. V., Nizamutdinov I. Ph. Впровадження інноваційних засобів медико-психологічної реабілітації військовослужбовців зони ато у провідних країнах світу та в Україні = Implementation of innovative medical and psychological rehabilitation servicemen zone ato in leading countries and in Ukraine. Journal of Education, Health and Sport. 2016;6(7):27-34. eISSN 2391-8306. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.56848>
<http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/3654>

The journal has had 7 points in Ministry of Science and Higher Education parametric evaluation. Part B item 755 (23.12.2015).
755 Journal of Education, Health and Sport eISSN 2391-8306 7

© The Author (s) 2016;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland

Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.

Received: 25.05.2016. Revised 25.06.2016. Accepted: 28.06.2016.

УДК 159.923.2:001.8

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗОНИ АТО У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА В УКРАЇНІ

М. А. Садова, Р. В. Соколовський, І. Ф. Нізамутдінов

Науково-дослідний центр Збройних Сил України «Державний океанаріум»

Реферат

Стаття розглядає проблему інноваційних засобів в медико-психологічній реабілітації, зокрема таких як, індивідуальна психотерапія, групова психотерапія, сімейна психотерапія, подружня психотерапія, соціально-історична корекція. Ці методи та техніки застосовуються при лікуванні психологічних та соматичних розладах військовослужбовців зони ведення бойових дій як в провідних країнах світу так і в Україні.

Ключові слова: інноваційні засоби, медико-психологічна реабілітація, індивідуальна психотерапія, групова психотерапія, подружня психотерапія, соціально-історична корекція.

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION SERVICEPERSONS ZONE ATO IN LEADING COUNTRIES AND IN UKRAINE

M. A. Sadova, R. V. Sokolovskiy, I. Ph. Nizamutdinov

Research Center of the Armed Forces of Ukraine "State Oceanarium"

Abstract

The article considers the problem inovatiynih funds for medical and psychological rehabilitation, including such as individual psychotherapy, group therapy, family therapy, marital therapy, socio-historical correction. These methods and techniques are used in the treatment of psychological and somatic disorders military warfare zone in the leading countries of the world and in Ukraine.

Keywords: innovative tools, medical and psychological rehabilitation, individual psychotherapy, group therapy, marital therapy, socio-historical correction.

ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ СПОСОБОВ МЕДИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ЗОНЫ АТО В ВЕДУЩИХ СТРАНАХ МИРА И В УКРАИНЕ

М. А. Садовая, Р. В. Соколовский, И. Ф. Низамутдинов

**Научно-исследовательский центр Вооруженных Сил Украины
«Государственный океанариум»**

Реферат

Статья рассматривает проблему инновационных средств в медико-психологической реабилитации, в том числе таких как, индивидуальная психотерапия, групповая психотерапия, семейная психотерапия, супружеская психотерапия, социально-историческая коррекция. Эти методы и техники применяются при лечении психологических и соматических расстройств военнослужащих зоны ведения боевых действий как в ведущих странах мира так и в Украине.

Ключевые слова: инновационные средства, медико-психологическая реабилитация, индивидуальная психотерапия, групповая психотерапия, супружеская психотерапия, социально-историческая коррекция.

Постановка проблеми:

Необхідність розв'язання проблем медико-психологічної реабілітації учасників АТО нині є однією з найбільш актуальних питань в нашій країні, а також за її межами, якій приділяється значна увага в засобах масової інформації та яка виноситься на порядок денний засідань урядових комітетів і громадських організацій провідних країн світу. Багатогранність новітніх засобів медико-психологічної реабілітації постраждалих в зоні ведення АТО потребує ефективного вивчення та функціонування цієї системи як самостійного напрямку в психологічній науці.

У країнах Європи та Америки застосовуються інноваційні засоби щодо медико-психологічної реабілітації військовослужбовців збройних сил, які брали участь у бойових діях.

В Австрії психологічна реабілітація здійснюється з самими військовослужбовцями та членами їх сім'ї. Соціально-психологічна підтримка військовослужбовців та членів їх сімей вважається запорукою успішного виконання бойових завдань та повної концентрації учасників місії на своїх обов'язках. Для цього у

збройних силах організована Служба допомоги сім'ям (Familienbetreuung), на яку покладені завдання з: – своєчасного і повного реформування членів сімей щодо проходження військовослужбовцями служби у закордонному контингенті; – сприяння встановленню та підтриманню взаємних контактів між членами сімей та між сім'ями військових; – надання професійної психологічної, юридичної, консультативної, медичної та інших видів допомоги, у разі необхідності. Робота з сім'ями починається під час підготовки військових до відправки в контингент та продовжується протягом всього часу перебування їх у місії. Звичайною формою соціально-психологічної підтримки є сам процес проведення Днів сім'ї, які організовуються Службою допомоги сім'ям військових командувань федеральних земель Австрії. Під час Днів сім'ї, на які запрошуються всі найближчі родичі військового, відбувається інформування і надаються відповіді на всі проблемні питання, а також необхідна допомога. В ході таких зустрічей різні сім'ї мають можливість встановити між собою контакти та здійснити обмін думками й інформацією [2, с. 78].

Іспанське оборонне відомство за допомогою неурядових організацій збирає та аналізує інформацію щодо потреби у забезпеченні ветеранів технічними та іншими засобами реабілітації та подає її Міністерству охорони здоров'я, соціальних послуг та рівності, яке готує відповідні пропозиції щодо бюджетних асигнувань. Основною неурядовою організацією, яка у співпраці з іспанським оборонним відомством опікується ветеранами війни та військовослужбовцями у відставці є «Королівське Співтовариство ветеранів збройних сил Іспанії та іспанської національної гвардії». Головними завданнями цієї організації є: – волонтерська допомога самотнім ветеранам, які проживають в госпіталях, резиденціях для осіб похилого віку, або у власних оселях; – надання безкоштовної психологічної допомоги; – організація зустрічей, зборів та інших заходів культурного, мистецького та соціального характеру, присвячених військовій тематиці як національній, так і міжнародній; – організація візитів та екскурсій до історичних та культурних місць; – допомога в участі у військових церемоніях; – відзначення Дня ветерана тощо [5, с. 30].

У Польщі основним державним органом, який опікується звільненими військовослужбовцями та ветеранами щодо їх соціальної адаптації є Департамент соціальних справ Міністерства національної оборони РП (МНО). Безпосередніми виконавцями є: - відділ реконверсії кадрів Департаменту соціальних справ МНО – здійснює загальне планування діяльності з питань реконверсії в МНО; - Центральна група професійної адаптації у м. Варшава, має у своєму підпорядкуванні 6 груп

психологічної адаптації (Люблін, Бидгощ, Гдиня, Краків, Ольштин, Вроцлав. Інституції) МНО, які виконують наступні функції: - профорієнтація і профвідбору висококваліфікованих кадрів, з високими моральними якостями для різних посад, відповідно до класифікації; – проведення конкурсів та психологічних досліджень відповідно до вказаних вимог із залученням власних засобів; – підготовка та реалізація спільних проектів на отримання фінансових засобів з фондів ЄС для професійної активізації колишніх військовослужбовців, з подальшим їх освоєнням. У системі групової підготовки після професійної консультації організуються і проводяться інформаційні, навчально-виробничі, інтеграційні заняття з елементами психотерапії. Проводяться також психоаналітичні дослідження. Такі дослідження допомагають кадровому військовому прийняти рішення, що стосується вибору професії, місця працевлаштування, а також напрямків перекваліфікації. Семінари з перекваліфікації – триденні інформаційно-консультативні заняття, що організуються військовим центром професійної активізації. Семінари проводяться з метою: ознайомлення кадрових військових із пропозиціями програми перекваліфікації кадрів, із ситуацією на цивільному ринку праці, для визначення їхніх фахових схильностей, що допоможе зробити вибір оптимальних напрямків для подальшої фахової діяльності. У ході занять, використовуючи сучасні досягнення психології, її учасники отримують психологічну підтримку, що стане основою їх майбутньої фахової діяльності. Кожний військовослужбовець, який приймає участь у семінарі, має можливість, при сприянні фахівців Департаменту соціальних справ та реконверсії Міністерства національної оборони РП, обрати бажаний напрямок фахової перекваліфікації або удосконалення вже наявної кваліфікації, а також визначити свої психологічні схильності для вибору нового фаху. «Ветеран», в процесі лікування пошкоджень і хвороб, які отримані під час виконання завдань за межами держави, має право до: – надання позачергової безкоштовної психологічної допомоги; – надання позачергової безкоштовної психологічної допомоги членам родини і найближчим родичам; В ієрархічній системі психологічного забезпечення ЗС РП центральне місце займає Центральна військова психологічна лабораторія (ЦВПЛ), з місцем дислокації – Бидгощ. З метою зміцнення військової дисципліни, профілактики алкоголізму і наркоманії та запобігання соціальним патологіям 3) Надання медико-психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам, учасникам бойових дій і працівникам війська та їх родинам, шляхом: – розвитку здатності протистояти стресу, ефективно діяти у важких ситуаціях, подолання життєвих і службових негараздів; – надання можливості

військовослужбовцям і працівникам війська вільного доступу до психолога підрозділу; – ініціювання товариських груп підтримки; – формування мотивації отримання військовослужбовцем психологічної допомоги і запобігання негативних наслідків по відношенню до цих осіб; – направлення осіб, які вимагають спеціалізованої медичної допомоги і психологічної терапії до структур, які надають таку допомогу [6, с. 60].

В США до програм семінарів включаються відомості про пільгові програми та способи подачі документів для участі в них, оцінка особистих якостей їх учасників, дослідження кар'єри, стратегія для ефективного пошуку роботи, інтерв'ю, розгляд пропозицій роботи, психологічна підтримка, медична реабілітація. Важливу роль також відіграють професійно-технічні освітні консультації, метою яких є допомога військовослужбовцю вибрати напрямок перепідготовки. Така допомога може включати тестування здібностей, професійні дослідження, вибір правильного типу навчальної програми для подальшого навчання та вибір освітніх і навчальних засобів, якими може скористатися військовослужбовець. Існує кілька типів медико-психологічної допомоги військовослужбовцям в залежності від причини його звільнення і тривалості служби. Крім цього, є спеціальні програми для військовослужбовців, які втратили працездатність.

Потрібно відзначити, що США існує велика кількість засобів та методів, спрямованих на соціально-психологічну адаптацію та медико-психологічну реабілітацію військовослужбовців, які брали участь у бойових діях та завершили службу у ЗС. Згідно із дослідженням, проведеним американським аналітичним центром "Корпорація RAND", із початком війн в Іраку та Афганістані потреба в кількості фахівців з надання психологічної підтримки військовослужбовцям різко зросла. З цією метою Міністерство зі справ ветеранів починаючи з 2001 року майже вдвічі збільшило бюджет, кошти якого були спрямовані на подолання цієї проблеми. Крім цього Міністерство США та Міністерство зі справ ветеранів проводить роботу по створенню мережі реабілітаційних центрів, в яких надається допомога ветеранам ЗС Сполучених Штатів, які постраждали від посттравматичного синдрому та інших психічних захворювань, пов'язаних із перебуванням у зонах бойових дій.

В Україні **основною метою** наших досліджень науково-дослідного центру Збройних Сил України «Державний океанаріум» Одеського регіону (відділ психофізіології та психологічної реабілітації) є аналіз, розробка та впровадження інноваційних засобів медико-психологічної реабілітації, якої потребують більше 50 % учасників зони ведення АТО й переселенці із зони військового конфлікту.

В процесі здійснення медико-психологічної реабілітації постраваматичних стресових розладів з військовослужбовцями зони ведення бойових дій ми пропонуємо застосовувати такі інноваційні техніки:

Індивідуальна психотерапія. Основне завдання: допомогти пацієнтові усвідомити справжню природу його проблеми, допомогти вирішити внутрішні конфлікти і подолати життєві кризи.

Івановим А.Л., розроблено підхід психотерапевтичного навчання, який включає в себе шість компонентів [5, с. 27]:

- корекція найбільш часто зустрічаються у помилкових уявленнях щодо стресової реакції;
- надання пацієнтові інформації про загальну природу стресової реакції;
- фокусування на ролі надмірного стресу в розвитку захворювання;
- приведення пацієнта до самостійного усвідомлення проявів стресової реакції і характерних симптомів і ПТСР;
- розвиток у пацієнта здатності до самоаналізу для ідентифікації характерних для нього стресорів;
- повідомлення клініцистом пацієнтові про ту активну роль, яку він відіграє в терапії надмірного стресу.

Важливо навчити пацієнта методам релаксації, так як почуття тривоги і напруги дуже часто супроводжує його тривалий час після травми.

Групова психотерапія. Основне завдання: допомогти хворому справитися з відчуттям провини, станом безпорадності і безсилля, емоційним відчуженням, дратівливістю, гнівом і знайти втрачене почуття контролю над оточуючими, станом безпорадності і безсилля. Дуже важливі групи підтримки, у яких пацієнтові допоможуть глибше розібратися в значенні травматичної події та її наслідків. Наприклад, в США багато років існують групи підтримки ветеранів в'єтнамської війни, у Києві - група для жертв насильства.

Сімейна психотерапія. За Калмиковою Є.С., необхідно розповісти родичам про клінічні ознаки ПТСР, про переживання і почуття хворого, про принципи поведінки родичів у даній ситуації. Обов'язково необхідно проінформувати їх про тривалість перебігу цього захворювання і про можливий «flashbacks»-ефект. З близькими родичами також необхідне проведення психотерапевтичних сеансів, бо дуже часто поведінка хворого може сприяти розвитку у них граничних психічних розладів.

Робота з сім'ями повинна вестися безпосередньо при виконанні частинами службово-бойових завдань, коли надходить інформація з районів дій оперативної і своєчасної підготовки у можливому обсязі доводиться до членів сімей військовослужбовців, широко пропагується успішне виконання службово-бойових завдань, приклади мужності, рішучості, сумлінного виконання військового обов'язку [3, с. 53].

Подружня психотерапія. Основне завдання: допомогти подружжю пристосуватися до тих змін, які відбулися для обох. При її проведенні необхідно враховувати сексуальні проблеми ветеранів, пов'язані з їх військовим минулим (гомосексуальна поведінка в ізольованих військових зонах, насильство жінок на окупованих територіях, перенесені венеричні захворювання і т.д.).

Соціально-історична корекція. Основне завдання: копіювання переживань і реакцій протесту проти громадської зневаги. Шляхи досягнення: обговорення історичної ситуації і визнання заслуг ветеранів у засобах масової інформації, соціальне схвалення учасників військових дій, стимуляція їх соціальної активності і затребуваності. За Єніколовим С.М., адаптація повинна в основі своїй мати комплекс заходів щодо формування підтримки військовослужбовців, які виконували службово-бойові завдання як у сфері соціально-правових відносин, так і у сфері суспільної психології, морально-етичних відносин. Цим і відрізняється адаптація від реабілітації [1, с. 50].

Висновок

Таким чином, ми можемо, зробити висновок про те, що посттравматичний стресовий розлад є особистісною кризою з усіма властивими їй ознаками, а, значить, як і будь психологічна особистісна криза, потребує індивідуальної, групової, сімейної, подружньої, соціально-історичної психотерапії та психокорекції.

References

1. Enykolopov S.N. Psykhoterapyia pry posttravmatycheskykh stres-sovykh rasstroistvakh / S.N. Enykolopov // Rosyyskiy psykhyatrycheskyi zhurnal. – 1998. – № 3. – S. 50-56.
2. Epyfanov, V. A. Reabylytatsiya bolnykh, perenesshykh unslult / V. A. Epyfanov. - M. : MEDpress-ynform, 200 s.
3. Kalmykova E.S. Osobennosty psykhoterapyu posttravmatycheskoho stressa / E.S. Kalmykova, E.A. Mysko, N.V. Tarabryna // Psykholohycheskyi zhurnal. – 2009. – Т. 22. – № 4. – S. 56-69.
4. Medytsynskaia reabylytatsiya: v 3 t. / pod red. V.M. Boholiubova. - M. : [b.y.],

2007. - Т. 1. - 678 с.

5. Yvanov A.L. Razvytye lychnosty voennosluzhashchykh, postradavshykh v boevykh deistviyakh v Chechenskoï respublyky, v protsesse ykh medyko-psykholoho-sotsyalnoi reabylytatsyy / L.A. Yvanov, N.V. Zhumatyi // Razvytye lychnosty. – 2004. – № 1. – S. 25-34.

6. Ybatov, A. D. Osnovy reabylytolohyy: ucheb. posobye dlia vuzov / A. D. Ybatov, S. V. Pushkyna. - M.: HЭOTAP-Medya, 2007. - 160.